

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบตำนานการกำเนิดและประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบตำนานการกำเนิดพญานาคของไทยและมังกรของจีน และศึกษาลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างกันของประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาประกอบด้วย ตำนานการกำเนิดของพญานาคของไทยและมังกรของจีน และประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน

5.1 สรุปผล

จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบประเด็นที่น่าสนใจสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านรูปลักษณะ ลักษณะนิสัยและอิทธิฤทธิ์ของพญานาคและมังกร

พญานาคของไทยและมังกรของจีนต่างมีรูปลักษณะที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ต่างมีที่มาของสัตว์ประเภทสัตว์เลื้อยคลาน มีลำตัวยาวเลกเช่นงู มีเกล็ดที่สวยงาม มีสีสันทันหลากหลาย มีหงอน มีเขี้ยว และมีหลากหลายชนิด สามารถเดินบนพื้นได้ ว่ายน้ำในน้ำได้ บินในท้องฟ้าได้ และสามารถแปลงร่างได้ นอกจากนี้ยังเป็นสัตว์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับน้ำ และต่างเป็นสัตว์ที่ดุร้าย

แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีพื้นฐานเป็นสัตว์ประเภทงูเหมือนกัน แต่เมื่อพิจารณารูปลักษณะโดยละเอียดแล้วพบว่า มีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือ มังกรมีเขา ขณะที่พญานาคไม่มีเขานักวิชาการชาวไทยต่างมีความคิดเห็นพร้อมว่าพญานาคมีที่มาจากงูเพียงอย่างเดียว พญานาคจะมีจำนวนเศียรแตกต่างกัน โดยมีเศียรเดียว 3 เศียร 5 เศียร และ 7 เศียร ขึ้นอยู่กับอิทธิฤทธิ์ของพญานาค พญานาคยังมีเศียรจำนวนมาก ยังมีอิทธิฤทธิ์มาก เช่นในการเหาะเหิน ในการแปลงร่างเป็นมนุษย์ เป็นต้น และพญานาคนั้นมีพิษอย่างรุนแรง

ส่วนมังกรของจีนมีสี่ขา มังกรมีที่มาจากสัตว์น้ำหลากหลายชนิดนอกเหนือจากงู เช่น ปลา จระเข้ กิ้งก่า กวาง วัว เป็นต้น และมีบางส่วนมาจากปรากฏการณ์ธรรมชาติด้วย เช่น ฟ้าร้องฟ้าผ่า สายรุ้ง เป็นต้น โดยส่วนใหญ่มังกรที่ปรากฏมีแค่เศียรเดียว แต่ก็มีอิทธิฤทธิ์มากเช่นเดียวกับพญานาค เช่นสามารถเหาะเหินได้รวดเร็ว แปลงร่างเป็นมนุษย์ได้ มีนิสัยดุร้าย และในตำนานการกำเนิดของมังกรนั้นไม่ได้กล่าวถึงว่ามีพิษ

2. ด้านตำนานที่ว่าด้วยพญานาคและมังกร

ตำนานเล่าขานที่เกี่ยวกับพญานาคของไทยและมังกรของจีนที่แพร่หลายมีจำนวนมาก ตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับพญานาคของไทย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ได้แก่

ตำนานพญานาคสร้างแม่น้ำ

พระศาสดาทรงทรมานและสั่งสอนพญานาค

ตำนานพญานาคบวช

พญานาคบวชารอยพระบาท

พญานาค 7 เศียรขอรอยพระบาท

พญานาคกวนเกษียรสมุทร

ตำนานนาคกับครุฑ

พญานาคสู้รบกับพญาแถน

ตำนานพญานาคให้น้ำ 7 ตัว

ส่วนตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับมังกรของจีนที่ผู้วิจัยศึกษารวบรวม ได้แก่

ตำนานมังกรสู้รบกับทหารสวรรค์

จักรพรรดิตัวอวี่ปรับมังกร

ตำนานของมังกรที่เกี่ยวกับที่มาของเทศกาลแข่งเรือมังกร จำนวน 2 เรื่อง

เรื่องเล่าปลาผีเสื้อกระโดดประตุมังกร

ตำนานไปเย่หลงบินมาให้ฟ้าฝน

ตำนานมังกรให้น้ำ 7 ตัว

จากการศึกษาพบว่า บางตำนานมีลักษณะหรือเรื่องเล่าที่คล้ายคลึงกัน เช่น ตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับการสร้างแม่น้ำของพญานาคกับมังกร ตำนานการขอน้ำขอฝนจากพญานาคและมังกร หรือ การให้น้ำให้ฝนกับมนุษย์ ตำนานที่เกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ด้านการแปลงร่างของพญานาคและมังกร เป็นต้น โดยเนื้อเรื่องตำนานกล่าวถึงความชั่วร้ายและไม่เชื่อของสัตว์ทั้ง 2 ประเภท จึงมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระศาสดาจารย์กำราบความกำเริบเสิบสานของพญานาคของไทย จักรพรรดิ เจ็กเซียร์ฮ่องเต้ ปรับมังกรของจีน

ส่วนตำนานพญานาคที่ต่างกับตำนานมังกร ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ เรื่องพญานาคบวชนาค พญานาคบวชารอยพระบาท พญานาค 7 เศียรขอรอยพระบาท เป็นต้น

3. ด้านประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน

จากการรวบรวมข้อมูลศึกษาพบว่า ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทย มีค่อนข้างมาก แต่เมื่อก้าวถึงความหลากหลายของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับมังกรของจีนพบว่ามากกว่าพญานาคของไทย ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพญานาคที่ผู้วิจัยรวบรวมได้แก่

เทศกาลบั้งไฟพญานาค ที่นิยมจัดการที่จังหวัดหนองคาย ในช่วงวันออกพรรษา

ประเพณีบุญบั้งไฟ ที่นิยมจัดการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย นิยมจัดขึ้นในเดือน 6 ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝนเข้าสู่การทำนา

เทศกาลไหลเรือไฟ ที่นิยมจัดในภาคอีสาน โดยเฉพาะจังหวัดนครพนม ในช่วงวันออกพรรษา

ประเพณีแข่งเรือ มักจะเล่นในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หรือตามแม่น้ำลำคลองสายใหญ่อื่น ๆ นิยมจัดขึ้นในช่วงเดือนสิบเอ็ดหรือสิบสอง ซึ่งมีน้ำเต็มแม่น้ำคลอง และว่างจากการทำไร่ทำนา

ประเพณีบวชนาค ซึ่งเป็นประเพณีประจำชาติที่นิยมจัดกันทั้งประเทศสำหรับผู้ชาย ช่วงเวลาในการบวชที่นิยมโดยทั่วไป คือ ช่วงก่อนเข้าพรรษา

ส่วนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับมังกรของจีนที่ผู้วิจัยรวบรวม ได้แก่

ประเพณีเซดมังกร นิยมจัดขึ้นในช่วงตรุษจีนหรือในวันมงคล เป็นที่นิยมมากทั้งในประเทศจีนและกลุ่มชาวจีนหรือชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก

ประเพณีเผาโคมมังกร ที่เป็นประเพณีพื้นเมืองของเมืองฉางหนิง (长宁市) มณฑลเสฉวน (四川省) จะนิยมจัดขึ้นในวันขึ้น 14 - 15 ค่ำ เดือนอ้าย ซึ่งตรงกับเทศกาลโคมไฟ

ประเพณีวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่ ซึ่งมีการจัดขึ้นทั้งประเทศจีน ในวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่

ประเพณีแข่งเรือมังกร ที่นิยมจัดขึ้นในวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 เป็นกิจกรรมที่นิยมมากในภาคใต้ของประเทศไทย เนื่องจากมีแม่น้ำลำคลองที่กว้างใหญ่ มีน้ำอุดมสมบูรณ์

4. ด้านความเชื่อที่สะท้อนจากตำนานเรื่องเล่าและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกร

ชาวไทยกับชาวจีน มีความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ บทบาทหน้าที่ของพญานาคของไทยและมังกรของจีนที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน เช่น ชาวไทยกับชาวจีนเชื่อกันว่า พญานาคกับมังกรมีอิทธิฤทธิ์พิเศษ สามารถแปลงร่างได้ สามารถเหาะขึ้นบนสวรรค์ แทรกลงใต้เมืองบาดาล สามารถให้น้ำให้ฝนแก่โลกและมนุษย์ มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างแม่น้ำ เป็นสัตว์ที่คุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ผลเกี่ยวข้าวปลาอุดมสมบูรณ์

ชาวไทยและชาวจีนมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกรสัมพันธ์กับธรรมชาติ เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ แข่งเรือพญานาค แข่งเรือมังกร เป็นประเพณีที่สัมพันธ์กับน้ำ และประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีโคมไฟมังกร เป็นประเพณีที่สัมพันธ์กับไฟ

ชาวไทยมีความเชื่อว่า พญานาคมีที่อยู่อาศัยอยู่ใต้น้ำหรือเมืองบาดาล พญานาคเป็นผู้ให้น้ำฝนและเป็นผู้สร้างแม่น้ำ โดยเฉพาะทางภาคอีสานของประเทศไทย ซึ่งเป็นเขตที่ราบสูงที่แห้งแล้ง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยภาคอีสานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะชาวม้งจะเอื้อความอุดมสมบูรณ์ให้กับชาวไทย ชาวไทยจึงมีประเพณีและความเชื่อต่างๆ นานาที่สัมพันธ์กับธรรมชาติเกิดขึ้นและสืบทอดต่อไป

ส่วนชาวจีนก็มีความเชื่อว่ามังกรเป็นเทวดาผู้กำหนดให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล สามารถให้ความอุดมสมบูรณ์ต่อพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทั้งยังเป็นสัตว์มงคลที่ชาวจีนนับถือมาช้านานตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ชาวจีนก็เชื่อว่ามังกรเป็นสัตว์ที่อำนาจความอุดมสมบูรณ์ต่าง ๆ ให้กับโลกมนุษย์ เป็นผู้บันดาลให้น้ำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลในการช่วยทำการเกษตร และมังกรเป็นหัวหน้าของสรรพสัตว์ทั้งหลาย จึงสามารถควบคุมและกำจัดแมลงที่เป็นภัยได้ ไม่ให้ทำลายธัญญาหาร ประเพณีที่สัมพันธ์กับธรรมชาติที่เกี่ยวกับมังกรจึงมีการเกิดขึ้นตามความเชื่อต่าง ๆ

แต่ถึงแม้ว่าจะมีความเชื่อที่คล้ายคลึงมากแค่ไหนก็ตาม จากการศึกษาเปรียบเทียบ ยังพบว่าชาวไทยและชาวจีนมีความเชื่อที่แตกต่างกันจากตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน

ตำนานเรื่องเล่าของพญานาคของไทยมักมีพระพุทธเจ้า พระอินทร์มาเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาซึ่งเป็นศาสนาพราหมณ์และพุทธ ส่วนตำนานเรื่องเล่าของมังกรของจีนมักจะเกี่ยวข้องกับจักรพรรดิ เจ็กเซียนฮ่องเต้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจสูงสุด

ชาวไทยมีความเชื่อกันว่า การบูชาพญานาคมีการเกิดขึ้นจากการบูชา พญานาคสามารถให้น้ำฝนกับโลกมนุษย์ได้ แต่ไม่ใช่ผู้กำหนดฝนฟ้า พญาแถนเป็นผู้คอยบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลเหนือพญานาค ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ พญานาคเป็นผู้รักษาและนับถือศาสนาพุทธ ไม่ได้มีฐานะสูงสุดในบรรดาสัตว์ที่มีอิทธิฤทธิ์ในความเชื่อของชาวไทย

ส่วนในความเชื่อของชาวจีนแล้ว การบูชามังกรมีการเกิดขึ้นจากการบูชา และสัตว์ประหลาดชนิดอื่น และเป็นการสร้างอำนาจ การทำให้เห็นเป็นกลุ่ม เช่น สัญลักษณ์ธงกลุ่ม และการบูชามังกรยังมีการเกิดจากการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ไม่สามารถอธิบายได้ในยุคก่อน มังกรหรือพญามังกรเป็นผู้กำหนดให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และมังกรเป็นหนึ่งในสัตว์ที่มีอำนาจสูงสุดในความเชื่อของจีน สามารถเชื่อมโยงฟ้าดิน และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจักรพรรดิ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดของประเทศจีน

5.2 อภิปรายผล

น้ำ มีความสำคัญมากต่อชีวิต น้ำ เป็นแหล่งกำเนิดของชีวิต เป็นแหล่งกำเนิดของอารยธรรม น้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและการทำการเกษตรรวมถึงอุตสาหกรรมอื่น ๆ อีกด้วย จึงไม่แปลกใจเลยว่า ทำไมประเทศไทยกับประเทศจีนมีความเชื่อในเรื่องพญานาคกับมังกรเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นสัตว์ที่สัมพันธ์กับน้ำ

และเมื่อเผชิญกับภัยแห้งแล้งหรือน้ำท่วม ชาวไทยและชาวจีนก็จะสมมติตัวละครต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายในสมัยนั้นได้ ตำนานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีนจึงได้มีการเรียบเรียงขึ้นมา และได้มีการสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ ตำนานเป็นเครื่องมือของสังคม สังคมไทยและจีนต่างใช้ตำนานเป็นเครื่องมือในการสร้างความเชื่อศรัทธา เช่นตำนานพญานาคไทยเป็นการปลุกฝังให้ราษฎรเลื่อมใสในศาสนา ส่วนตำนานกำเนิดมังกร ก่อนข้างจะเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการปกครองโดยจักรพรรดิจีนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด

นอกจากสมมติตัวละครต่าง ๆ ขึ้นมาแล้ว ชาวบ้านยังมีการจัดกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อบูชาตัวละครที่สมมติขึ้นมาี้ เพื่อขอให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล กิจกรรมหรือพิธีกรรมที่จัดกันในทุกปี มีการสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีประจำปี และปัจจุบัน ประเพณีต่าง ๆ นอกจากมีความหมายในการบูชาแล้ว ยังเสริมแทรกความสนุกสนานเข้าไปปะปนด้วย อย่างที่เห็นว่าการแข่งเรือมังกร จากการบูชามังกร กลายเป็นกีฬาชนิดหนึ่ง การเซิมังกร เป็นกิจกรรมที่นิยมจัดขึ้นในวันมงคล นอกจากการขอฝน

จากการศึกษาด้านการกำเนิดและประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีนนั้น ได้ทำให้เห็นว่า ตำนานเรื่องเล่าที่เล่าขานสืบทอดกันมา ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาในการกล่าวถึงการให้น้ำให้ฝน และเรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิฤทธิ์ของพญานาคและมังกร พญานาคกับมังกรเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวไทยและชาวจีน

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้พบเห็นว่า ประเพณีและความเชื่อเกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับน้ำ การที่ไทย-จีนสองชาติมีความเชื่อคล้ายคลึงกันดังกล่าวนี้นี้ เนื่องจากว่าประเทศไทยและประเทศจีนทั้งสองประเทศเป็นประเทศเกษตรกรรม จึงให้ความสำคัญกับน้ำเป็นอย่างยิ่ง พญานาคและมังกรมีการกำเนิดและลักษณะต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับน้ำอย่างใกล้ชิด และด้วยลักษณะที่แปลกประหลาดของสัตว์สองชนิดนี้ ชาวไทยและชาวจีนจึงมีความเชื่อในสองสิ่งนี้มากกว่าความเชื่อในสัตว์ชนิดอื่น

ในด้านศาสนา ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคมักจะมีความสัมพันธ์กับศาสนาพุทธ การที่พญานาคของไทยมีประเพณีความเชื่อสัมพันธ์กับศาสนาพุทธ เพราะว่าประเทศไทยเป็น

ประเทศศาสนาพุทธ ประชาชน 90% ขึ้นไปนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาพุทธจึงเป็นส่วนหนึ่งสำคัญของชีวิตประจำวันของชาวไทย และพญานาคก็มีความสัมพันธ์กับชีวิตชาวไทย เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตชาวไทย ความเชื่อในพญานาคจึงไม่เพียงแต่เป็นความเชื่อดั้งเดิมหรือความเชื่อทางธรรมชาติอีกต่อไป ความเชื่อในพญานาคทางศาสนาจึงเริ่มได้เกิดขึ้น และทำให้มีประเพณีที่สัมพันธ์กับศาสนาพุทธที่เกี่ยวข้องกับพญานาคเกิดขึ้นและสืบทอดต่อไป

ส่วนความเชื่อทางศาสนาของประเทศจีนยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน ประชาชนจีนมีทั้งสิ้น 56 คนเผ่า ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา โดยนับถือนิกายมหายานและวัชรญาณ โดยนับถือปนไปกับลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า ซึ่งต่างจากนิกายหินยานที่ชาวไทยนับถือ นอกนั้นนับถือนิกายเถรวาท มีนับถือศาสนาอิสลาม นับถือศาสนาคริสต์ ความเชื่อทางศาสนาศาสนาจึงไม่เป็นระบบหรือเข้มเหมือนประเทศไทย ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับมังกรที่สัมพันธ์กับศาสนาจึงมีน้อยและไม่เด่นชัด

5.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีนพบว่ามีอยู่จำนวนมาก แต่การศึกษาเปรียบเทียบพญานาคของไทยและมังกรของจีนยังมีจำนวนน้อยอยู่ ผู้วิจัยจึงขอเสนอหัวข้อศึกษาวิจัยในอนาคต ดังนี้

1. การศึกษาเปรียบเทียบพญานาคของไทยและมังกรของจีนที่ปรากฏในงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม เป็นต้น
2. การศึกษาเปรียบเทียบความสำคัญของพญานาคของไทยและมังกรของจีนที่มีปรากฏในวรรณกรรมไทยและวรรณกรรมจีน